

Истражување и анализа на
одговорите од прашалникот за
ученици од средните училишта на
Град Скопје

Проект „Час по приватност“

м-р Лилјана Пецова Илиеска, Дирекција за заштита на
личните податоци, проектен координатор

м-р Тамара Ресавска, Метаморфозис, Фондација за интернет
општество

Скопје, 28 јануари 2015 година

Листа на кратенки

БРО	Биро за развој на образованието
ДЗЛП	Дирекција за заштита на лични податоци
OSCE	Мисија на OSCE во Скопје
СУГС	Средно училиште на Град Скопје
РМ	Република Македонија
Метаморфозис	Метаморфозис, Фондација за интернет и општество
МОН	Министерство за образование и наука

Содржина

Листа на кратенки	1
Вовед.....	3
Теоретска позадина на проектот и истражувањето.....	3
Теоретска позадина на проектот	5
Активности.....	6
Цели на истражувањето.....	7
1. Општа цел	7
2. Поединечни цели на истражувањето.....	7
3. Целна група врз која е извршено истражувањето	8
Методологија на истражувањето.....	10
1. Пристап во истражувачката стратегија.....	10
1.1. <i>Подготвителна фаза</i>	10
2. Дистрибуција и рокови	11
Очекувани резултатите од истражувањето.....	11
1. Општи резултати од истражувањето	11
2. Конкретни резултати од истражувањето	11
Анализа на резултатите.....	12
Препораки и предлог мерки	18
Заклучок.....	18
ПРИЛОГ бр. 1	20
ПРИЛОГ бр. 2	22

Вовед

Теоретска позадина на проектот и истражувањето

Правото на заштита на личните податоци и правото на приватност се различни човекови права и два сложени концепти околу кои сè повеќе се насочува вниманието на демократските општества. Поради големото значење на приватноста за поединецот, во најголемиот дел од земјите во светот ова право е регулирано со Уставот како највисок конститутивен акт на државата, каков што е случајот и со Република Македонија.

Во нашиот Устав, во делот посветен на Граѓанските и политичките слободи и права, опфатени се неколку човекови права кои се компоненти на правото на приватност, бидејќи приватноста е поширок, сложен концепт, односно сублимат на неколку две поединечни права. Правото на приватност во Уставот на Република Македонија опфаќа неколку основни права: на секој граѓанин му се гарантира почитување и заштита на приватноста на неговиот личен и семеен живот, на достоинството и на угледот; на секој граѓанин му се гарантира неповредливост на домот; притоа, правото на неповредливост на домот може да биде ограничено единствено со судска одлука кога е во прашање откривање или спречување на кривични дела или заштита на здравјето на луѓето; се гарантираат сигурноста и тајноста на личните податоци; се гарантира слободата и тајноста на писмата и на сите други облици на комуникација; од ова право може да се отстапи само врз основа на судска одлука и во соодветна законска постапка.

Почитувањето на фундаменталните човекови права е основа врз која Европската унија во Членот 8 од Конвенцијата за заштита на фундаменталните човекови права, заштитата на личните податоци ја препознава како фундаментално човеково право. Правото на заштита на личните податоци во Европската унија се гарантира во Директивата 95/46/ЕК донесена во октомври 1995 година, а која ја регулира заштитата на фундаменталните права и слободи на човекот во однос на правото на приватност и обработка на личните податоци.

Издигнувањето на правото на приватност на ранг на уставно гарантирано човеково право укажува на огромното значење на ова право за поединецот, кое со себе носи определени права/овластувања и обврски/одговорности и тоа како за поединецот-носител на правото, така и за останатите поединци, но и за државата и нејзините институции.

Приватноста претставува едно од фундаменталните човекови права, утврдено и регулирано со најзначајните меѓународни правни акти меѓу кои: [Универзалната](#)

Декларација за човековите права, Европската Конвенција за човековите права и Меѓународниот Пакт за граѓански и политички права.

Во Република Македонија заштита на личните податоци како основно човеково е воспоставено со уставот во 1991 година (член 18). Ставот 2 на овој член посебно ја гарантира заштитата од повреда на личниот интегритет што произлегува од регистрирањето на информации преку автоматски и неавтоматска обработка на податоците. Имајќи го предвид значењето на оваа област, во 2005 година во Република Македонија донесен е закон за заштита на личните податоци. Истата година е основана и Дирекцијата за заштита на личните податоци (ДЗЛП), како самостоен државен орган. Според тоа правото за заштита на личните податоци во Република Македонија е уставно загарантирано право на секоја индивидуа, со закон е регулирано и секоја повреда на истото повлекува санкционирање на лицето кое го прекршило ова право при користење на личните податоци за лице или ситуација.

Човековите права му припаѓаат на секое човечко битие од моментот на неговото раѓање. Тие се инхерентни на човековата природа, универзални, неотуѓиви, апсолутни и неделиви. Меѓународната заедница во континуитет покажува изразен консензус околу клучниот придонес што го има образованието при едукацијата за човековите права и слободи, како и врз спречување на кршењето на човековите права и превенција на конфликти на долг рок. Долги години наназад сведоци сме на континуирана едукација за човековите права, но и примери за лошо постапување и непочитување на истите. Голем број од случаите се заради недоволна информираност, како индивидуално, така и институционално.

Соодветната трансформација на општеството се постигнува доколку образованието одговори со ефективна и брза промена на образовниот процес, особено внесување на промена на содржините кои се обработуваат, преку воведување на нови концепти, теми и програмски содржини за обработка.

Националната образовна политика и стратегија за развој на образованието de facto мора да ги следи новите развојни процеси и потреби кои произлегуваат од модерното (ИКТ) живеење.

Од друга страна, прашањето кое се обработува, веќе не е само по себе прашање кое институционално треба да се реши, туку за истото има потреба од системски издржани и адекватни реформи и дополнувања на наставната содржина, со цел ефективна употреба на ИКТ во образованието, но и градење општество без злоупотреби на интернет, за да одговориме на национално ниво на барањата на конкурентност и поврзаност наметнати од страна на глобалните и европските општества и модернизацијата на образовните системи.

Теоретска позадина на проектот

Согласно Националната програма за развој на образованието 2005-2015, Нацрт програмата за развој на ИКТ во образование (2005-2015), како и спроведувањето на Националната политика за информатичко општество и Националната стратегија за развој на информатичко општество, делумно или целосно го опфаќаат процесот на компјутеризација и дигитализација на образованието. Но, тоа пак доведува до потребата од проширување на контекстот на дигитализацијата и потреба од итно и навремено превенирање на елементите на дигитално/сајбер насилство, продуцирање на хејтерски (говор на омраза) индикации во сајбер просторот, со посебен акцент кон заштитата на приватноста, заштитата на личните податоци, тајност на комуникација и писма и безбедно на интернет.

Образовниот систем во една држава, која ги почитува основните принципи на демократско владеење, меѓусебно почитување и почитување на човековите права е систем кој нуди механизми за превенција, рано откривање на можни злоупотреби на личните податоци, како и санкционирање на соодветен начин на кршење на правото на приватност на секој поединец.

Сеопштата констатација дека државата има потреба од еден структурален пристап, кој ќе понуди упатства и насоки за учениците од средното образование како безбедно да ги користат социјалните мрежи, интернетот и информатичките технологии, како да станат посвесни за ризиците и опасностите кои ги демнат и да прават подобри и поправилни избори, е единствениот начин на градење културолошки вредности во ова модерно живеење.

Основната и единствената цел е намалување на можностите за нарушување на нивната приватност и бесправна злоупотреба на личните податоци, особено во услови на зголемен број на криминални дејствија насочени против приватноста на децата, злоупотреба на деца, педофилија, кривични дела сторени од говор на омраза, говор на омраза на интернет, итн.

Според проектот за набљудување на криминалот од омраза на Македонскиот Хелсиншки Комитет во 2013 година беа регистрирани 116 злосторства од омраза, а најчести сторители и жртви се малолетниците. Голем број од овие инциденти се директен резултат на говорот на омраза присутен во општеството, но и на социјалните мрежи. **Околу 72% од вкупниот број регистрирани инциденти се случија во Скопје и општините околу главниот град.** Тоа е причина плус целните групи да се дефинираат во средните училишта особено на територија на Град Скопје. За таа цел на 22 јули 2014 г. преку Размена на писма, Дирекцијата за заштита на личните податоци и Мисијата на ОБСЕ

во Скопје, Одделот за владеење на правото, изразија заложба за спроведување низа активности во рамки на проектот „Час по приватност“. Мисијата на ОБСЕ во Скопје се обврза за поддршка на оваа иницијатива на Дирекцијата за заштита на личните податоци која произлезе согласно анализите кои ги спроведе во изминатиот период, како и бројот на претставки добиени до страна на граѓаните. На 25 јули 2014 година, исто така беше потпишан и Меморандум за соработка помеѓу Дирекцијата за заштита на личните податоци и Метаморфозис, Фондација за интернет и општество, со што Метаморфозис стана партнер во имплементацијата на активностите од проектот “Час по приватност”. А на 04 септември 2014 година беше потпишан Меморандум за соработка со Град Скопје, каде што институциите се обврзаа на спроведување на заеднички активности. Една од обврските на Град Скопје е и обезбедување на експертиза од страна на Сектор за инспекторат – просветна инспекција при изработка на еден документ на крајот на секое полугодие од учебна 2014/2015 година - Анализа на степенот/начинот на имплементација на проектните активности во средните училишта. ¹

Ова е само почеток на заедничките активности меѓу Град Скопје и Дирекцијата за заштита на личните податоци кои се целосно во насока на сузбивање и превенција од злоупотреби на личните податоци на интернет, на социјалните мрежи, како и намалување на бројот на регистрирани злосторства сочинети од омраза.

На 09 јуни 2014 година на заедничка иницијатива на раководството на средните училишта на Град Скопје, Град Скопје- Сектор за развој на образование, формирана е мрежа на координатори – номинирани претставници/наставници за комуникација и координација на заедничките активности во средните училишта. Мрежата се состои од различен профил на наставници од повеќе наставни предмети, педагози, психолози, итн.

На 01 септември 2014 година, 10.000 примероци од флаер „распоред на часови“, каде првиот час во распоредот во понеделник (класниот час) е обележан како „Час по приватност“ беа широко дистрибуирани преку дневниот весник „Нова Македонија“, со што на симболичен начин се најави почетокот на овој проект.

Активности

Во периодот од 15 септември до 01 декември во текот на учебна 2014/2015 година беа спроведени предавања во сите 21 средно училиште на територија на Град Скопје.

Учениците имаа можност да се запознаат со поимите личен податок, право на приватност, заштита на социјалните мрежи, ширење на говор на омраза, каде треба да пријават доколку се сомневаат на злоупотреба на личните податоци, за видео надзорот во

---

¹ Анализата ќе се промовира на настанот организиран по повод одбележување на Европскиот ден за заштита на личните податоци „28 јануари“, а ќе биде објавен и на веб-страната на Дирекцијата за заштита на личните податоци www.privacy.mk

училиштата, за нивните права, но и обврски за чување на своите, но и туѓите, лични податоци.

Особен интерес беше покажан од страна на учениците за примери од праксата на Дирекцијата за заштита на личните податоци, како и прашања за поставување на видео надзор во училиште и/или училница, примери од пракса за предавачите од ДЗЛП, спречување на говор на омраза на интернет. Беа поставувани прашања во врска со злоупотреба на лозинки, лажни профили на социјални мрежи и за обработка на податоци при плаќање со картичка во продавници, итн.

Претставувањето на главните препораки за заштита на личните податоци, како и препораките да не се шири говор на омраза, во автобусите на Јавното сообраќајно претпријатие – Скопје – е добра можност за поширока перцепција и зголемување на јавната свест по однос на овие важни прашања. За таа цел, во соработка со Град Скопје –ЈСП, на 18.09.2014 година беа дистрибуирани и залепени постери во автобусите со линија број: 2, 5, 15, 7, 3, 65, 65V, 41, 50, 17, 4, 8, 57, 22 и 19 со вкупна бројка од 71 постер. Постапката беше повторена на 11.11.2014 година со цел едукација и информирање на повеќе целни групи.

Покрај предавањата, во секое средно училиште е предвидено отворање на посебно информативно катче со брошури, флаери, содржини, информации за тоа каде да се обратат, како да постапат доколку им се злоупотребени личните податоци, говор на омраза, итн.

Цели на истражувањето

1. Општа цел

Основна цел на ова истражување е да се процени степенот на ефективност и ефикасност на спроведените предавања, нивото на свесност кај учениците кај кои е спроведено предавањето, експлицитна информираност на ученици од средните училишта за правото на приватност и заштитата на личните податоци на учениците, особено за користењето на социјалните мрежи, појава на говор на омраза на социјалните мрежи, како и познавање на механизмите за пријава и кои се релевантните институции за одговор при пријава на повреда на правото на заштита на личните податоци.

2. Поединечни цели на истражувањето

Поединечните цели се дефинирани во поставените прашања во прашалникот ²

- Проценка на стекнати нови знаења;
- Проценка на проблемите со кои се соочува целната група и проценка на

---

² Види Прилог бр. 1 (македонски) или Прилог бр. 2 (албански)

препознавање закани и опасности

- Проценка на влијание на спроведената едукација
- Анализа на синцирот на комуникација за обраќање и помош при

злоупотреба

- Проценка на барања за дополнителни информации, материјали од областа
- Проценка за институционално препознавање при пријави на злоупотреба
- Проценка на интерес за вклученост во идни активности
- Квалитативна анализа за можни иницијативи и предлог активности во

формално образование дадени од целната група на истражувањето

3. Целна група врз која е извршено истражувањето

Ученици од 21 средно училиште кои се на територија на [Град Скопје](#)³, кај кои беа одржани предавањата од проектот „Час по приватност“.

4. Структура на примерок

А) Вкупна бројка на испитаници е 613 ученици (шестотини и тринаесет), од кои 296 (двесте деведесет и шест) се изјасниле дека се од машки пол, а 317 (триста и седумнаесет) ученици од женски пол.

-
1. ³ „Никола Карев“
  2. „Раде Јовчевски Корчагин“
  3. „Јосип Броз Тито“
  4. „Михајло Пупин“
  5. „Боро Петрушевски“
  6. „Орце Николов“
  7. „Кочо Рацин“
  8. „Панче Арсовски“
  9. „Георги Димитров“
  10. „Васил Антевски - Дрен“
  11. „Марија Кири Склодовска“
  12. „Владо Тасевски“
  13. „Димитар Влахов“
  14. „Браќа Миладиновци“
  15. „Здравко Цветковски“
  16. „Арсение Јовков“
  17. „Лазар Танев“
  18. „8-ми Септември“
  19. „Цветан Димов“
  20. „Панче Караѓозов“
  21. „Зев Љуш Марку“

Табела бр. 1

	Испитаници	%
машки пол	296	48,3 %
женски пол	317	51,7 %
Не одговориле	нема такви	0 % ⁴
вкупно	613	100.0 %

Б) Возраста на испитаниците е во опсег од 14 години до 18 години, односно:

35 испитаници со 14 годишна возраст

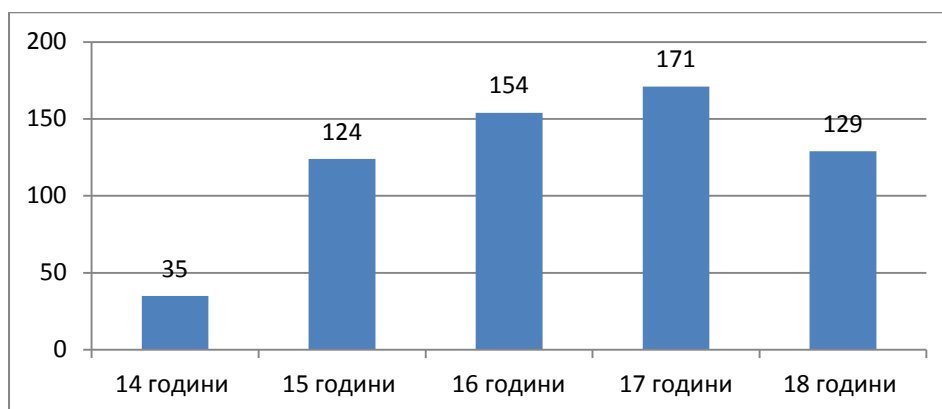
124 испитаници со 15 годишна возраст

154 испитаници со 16 годишна возраст

171 испитаници со 17 годишна возраст

129 испитаници со 18 годишна возраст

Табела бр.2

В) Испитаниците кои беа вклучени се од четиригодишно средно гимназиско образование. И тоа:

прва година средно образование 108

втора година средно образование 169

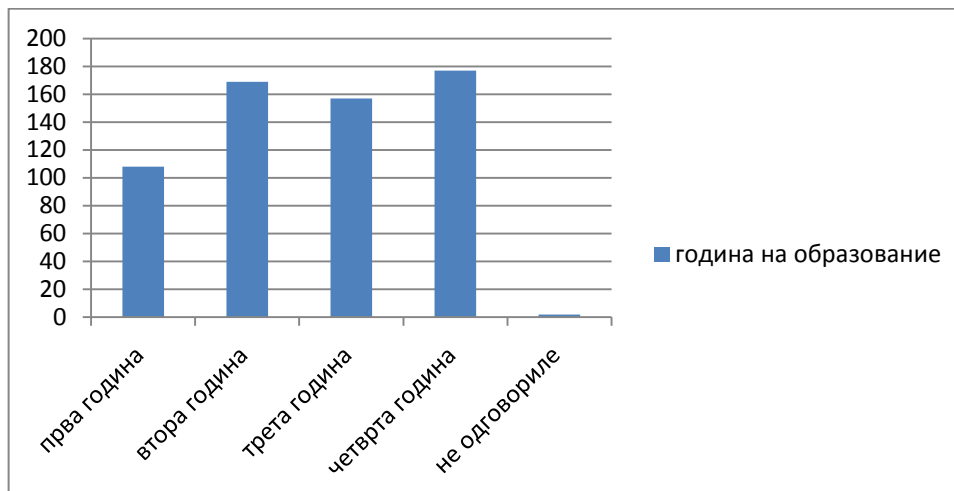
трета година средно образование 157

четврта година средно образование 177

не одговориле за година на образование 2

⁴ Член 3-а од Законот за заштита на личните податоци: „Заштитата на личните податоци се гарантира на секое физичко лице без дискриминација заснована врз неговата националност, раса, боја на кожата, верски уверувања, етничка припадност, пол, јазик, политички или други верувања, материјална положба, потекло по раѓање, образование, социјално потекло, државјанство, место или вид на престој или кои било други лични карактеристики“

Табела бр. 3

Методологија на истражувањето

1. Пристап во истражувачката стратегија

За потребите на ова истражување беше изготвен полуструктуриран нацрт – прашалник, со квалитативен и квантитативен пристап, како инструмент со кој ќе се утврдува познавањето на правото на приватност, повредите и злоупотребите, начините за заштита, како и предлог активности и потребата од подигнување на свеста на наставниците, учениците и родителите во насока на превенција.

1.1. Подготвителна фаза

Подготвителната фаза на истражувањето во себе содржеше активности кои обезбедија солидна основа за соодветно прибирање на податоци неопходни за анализа, како што се:

Консултации и телефонска комуникација на дневна основа со координаторите со цел подготовка на основата на истражувањето (добивање максимум информации);

1) Утврдување на финалната верзија на прашалникот за истражувањето:

Финалните корекции и прилагодувања на прашалникот за истражувањето беа завршени навреме и во координација, за чија содржина, дистрибуција и прибирање на резултати беше формирана работна група со партнерите на проектот, претставници од Град Скопје – Сектор Просветен инспекторат, како и неколку претставници од мрежата на координатори. Со тоа се финализира конечната верзија на прашалникот. Финалната верзија на полуструктурираниот прашалник содржи вкупно девет (9) прашања од кои за

три (3) да се даде дескриптивен одговор, а шест (6) од отворен тип, односно избор на повеќе од еден понудени одговори. Време на пополнување на прашалникот максимум 10 минути.

2. Дистрибуција и рокови

Дистрибуцијата на прашалникот се одвиваше на следниот начин: три недели по спроведеното предавање во училиштето (соодветен период за восприемање на знаење и ширење на информациите) беше доставен до координаторите, заедно со табела за внес на одговорите, со цел одговарање на истиот од страна на учениците кои биле слушатели на предавањето, пополнување на табела со одговори и доставување назад до Дирекцијата за заштита на личните податоци, со цел анализа и подготовка на овој извештај. Рокот за доставувањето на резултатите траеше до 31 декември 2014 година.

Очекувани резултатите од истражувањето

1. Општи резултати од истражувањето

Истражувањето треба да понуди експлицитни и имплицитни решенија за позитивни промени во наставната програма во средното образование, во насока на воведување на овие теми во наставните содржини. Воедно, треба да понуди и предлог активности за понатамошен развој на проектот на национално ниво, како насока за партнерите на проектот за идејни проектни решенија и активности.

На основа на добиените резултати треба да се предложат мерки и препораки за подигнување на јавната свест кај наставниците и учениците од средното образование. Исто така, ќе се утврдат и потребите од едукација и обуки на наставниците и учениците во подигнувањето на свеста за успешна имплементација на правото на заштита на личните податоци, говор на омраза, безбедно користење на социјалните мрежи.

2. Конкретни резултати од истражувањето

Добиените резултати од одговорениот прашалник треба да дадат насоки како да се продолжи понатаму со проектните активности, кои целни групи да се опфатат поконкретно во следниот период, за какви теми испитаниците би сакале да добијат поопширни информации, содржини и материјали, обуки, каков формат на активностите треба да се определи согласно нивните предлози и идеи, итн.

Резултатите од истражувањето треба да:

1) Влијаат во подигнување на нивото на свест кај учениците во најголем дел, а и кај наставниците, за потребата од подетално запознавањето со содржини од правото на приватност и заштита на личните податоци од злоупотреба.

2) Дадат насока за подготовки и креирање на образовни програми за одредени предмети во средните училишта.

3) Дадат насока за подготовки и креирање едукативен материјал, потреба за печатење на брошури и информативни материјали.

4) Да поттикнат повисока јавна свест за правото на заштита на личните податоци кај учениците од средните училишта.

5) Институционално препознавање на Дирекцијата за заштита на личните податоци и надлежноста која ја има

6) Да се констатира потребата од обука на овие теми кај целните групи од воспитно-образовниот процес: родители, наставници и ученици.

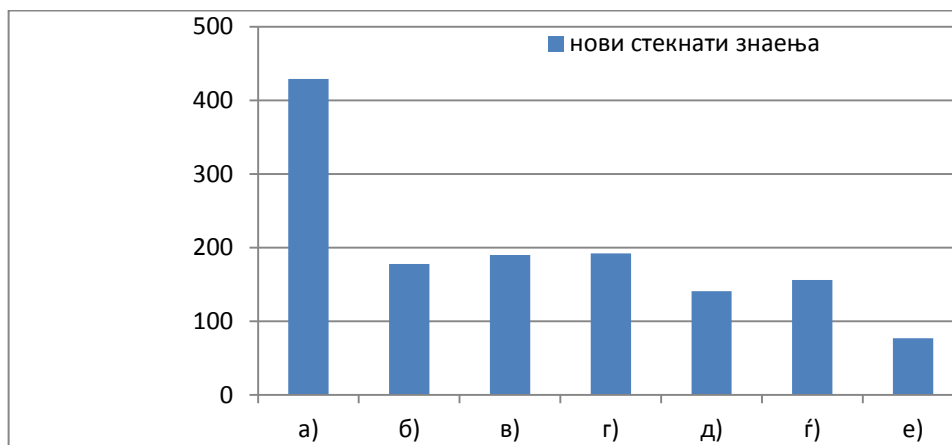
Резултатите од ова истражување ќе се користат за остварување на проектните цели во соработка со МОН, БРО, ДЗЛП, Град Скопје, Мисија на OSCE во Скопје, Метаморфозис, и други институции/органи/претставници на граѓанско општество кои ќе изразат интерес, за сеопфатен пристап кон етапно воведување на овие теми во наставните програми, особено имајќи предвид за интегриран пристап во образовниот процес.

Анализа на резултатите

1. На прашањето: На „Часот по приватност“ стекнав нови знаења, испитаниците одговориле со повеќе можни одговори и тоа за :

А) злоупотреба на лични податоци на интернет	429
Б) говор на омраза на интернет	178
В) безбедност на мрежи	190
Г) објава на фотографии на интернет	192
Д) безбедни лозинки	141
Ѓ) видео надзор во моето училиште	156
Е) хакирање на профил	77

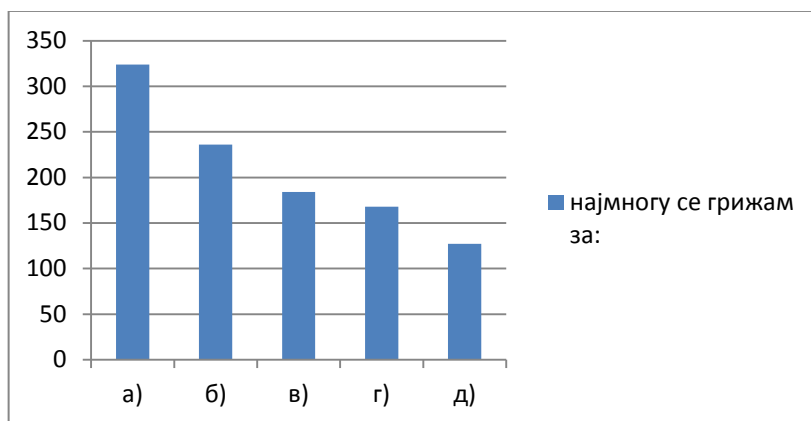
Табела бр.4

2. Во врска со заштитата на моите лични податоци најмногу се грижам за:

А) некој да не објави содржини/лични податоци за мене без моја согласност	324
Б) некој да не отвори лажен профил на социјалните мрежи во мое име	236
В) некој да не го злоупотреби мојот матичен број	184
Г) некој да не шири говор на омраза во мое име	168
Д) да не бидам жртва на сајбер-насилство	127

Табела бр. 5

3. Учениците ги промениле своите размислувања откако го проследиле предавањето за следните прашања⁵:

1. Како да ги заштитам своите лични податоци од можна злоупотреба
2. За објавување податоци на интернет и однесување на социјални мрежи
3. Да ги променам навиките за објавување на фотографии на интернет
4. Подобри и побезбедни лозинки

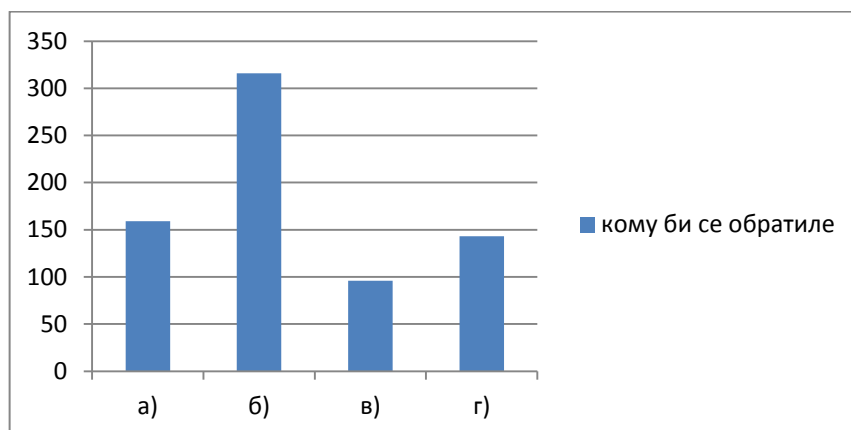
⁵ Коментарите се дадени описно како што се одговорени од испитаниците по квантитативен распоред од „најмногу под број 1“ до „најмалку под број 13“.

5. За Дирекцијата за заштита на личните податоци и каде да се обратам/пријавам
6. Начинот на користење на Фејсбук
7. Да нема насилство и да не се шири говор на омраза во мое име
8. (не)прифаќање на непознати на социјални мрежи и да бидам внимателен
9. Пополнување разни анкети кои бараат лични податоци
10. Озборувањето кое се врши т.е. говорот на омраза и согласност да не се објават некои несакани информации
11. Колку време поминувам на интернет и како го користам
12. Одлучив да го деактивирам Фејсбук профилот
13. да не давам лични податоци на непознати лица, да ги слушам советите на моите родители, да не злоупотребувам фотографии на други лица

4. Темите кои беа презентирани испитаниците ги дискутирале во најголем број со:

А) родителите	159
Б) пријател/ите	316
В) никого	96
Г) наставник/ци	143

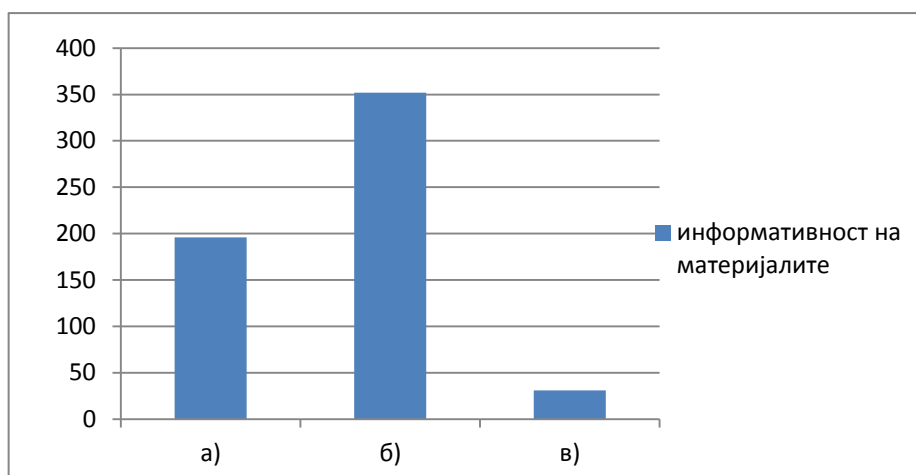
Табела бр.6

5. Во насока на тоа дали материјалите кои беа дистрибуирани беа информативни и корисни за нив, испитаниците одговорија:

А) делумно	196
Б) сосем доволно	352
В) недоволно	31

Табела бр.7

6. Испитаниците сметаат дека се потребни повеќе информации за следните теми:

- Зголемување на безбедноста, кои сајтови не се безбедни за мене
- Сајбер насилство и статистика
- Говор на омраза на интернет
- Интернет и хакирање на профили и уценувачи
- Фејсбук и политиките на приватност на веб страни
- Злоупотреба на лични податоци (со примери, случки)
- Доволно се за Фејсбук, ни треба за безбедно користење на мобилни телефони
- Разговор со социолог, педагог и лица кои знаат да ги заштитат моите лични податоци
- Закони, казни и каде да ги тужам за злоупотреба
- Заштита од одредени мрежи и зависност од интернет
- Начини да помогнам
- Злоупотреба на деца преку интернет од страна на педофили

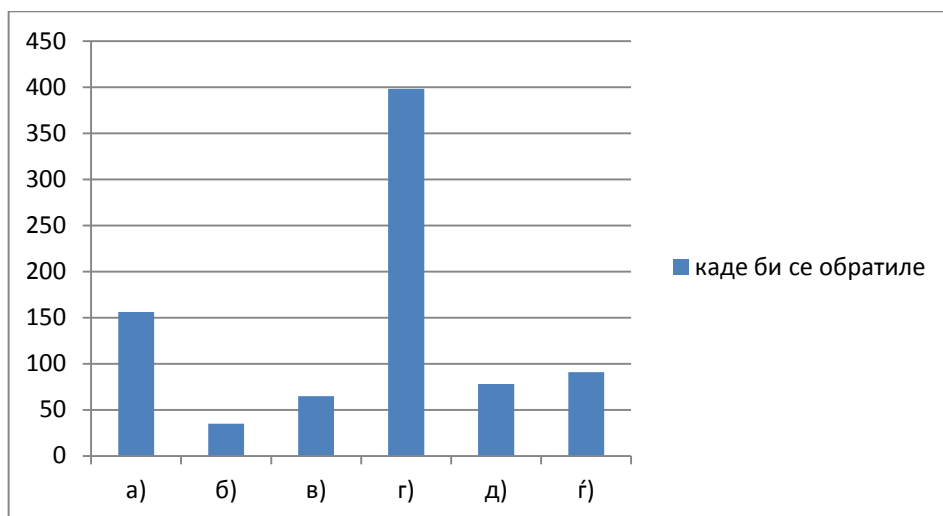
7. Доколку испитаниците би се соочиле со злоупотреба на нивните лични податоци, правото на приватност и говор на омраза би се обратиле до следните инстанции и тоа:

А) родители	156
Б) наставници	35
В) пријател, сестра/брат,	65
Г) Дирекција за заштита на личните податоци	398

Д) суд	78
Ѓ) полиција	91

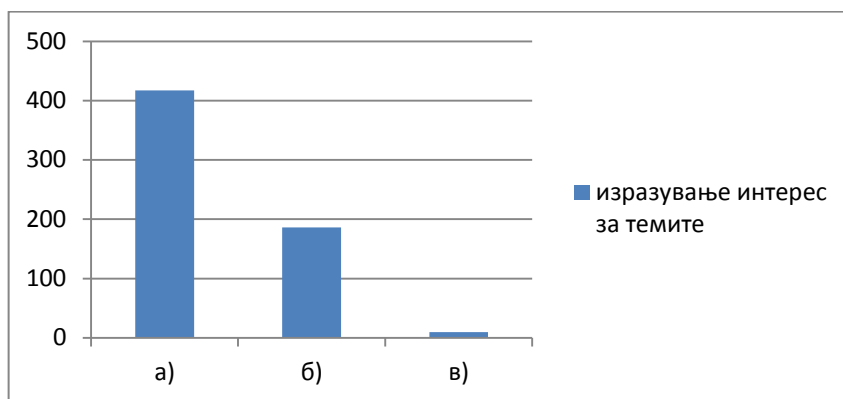
Табела бр. 8

8. За тоа дали испитаниците би сакале да бидат вклучени во идни активности поврзани со овие теми кои беа дискутирани на предавањата говори следниот податок:

А) да	417
Б) не	186
Не одговориле	10

Табела бр.9

9. Предлог активности дадени од испитаниците со кои ќе се зголеми јавната свест на овие теми во средните училишта:

- Повеќе предавања во училишта, поголема едукација
- Дискусија на класен час
- Повеќе кратки предавања

- Презентација со примери за злоупотреба и совети од стручни лица, па и да се донесат луѓето чии податоци се злоупотребени
- Повеќе промотивни материјали, презентации преку врснички едукатори
- Споделување на лични искуства
- Презентации и работилници
- Група на ученици кои ќе предаваат на други ученици
- Повеќе дискусија со професорите
- Разговор со ученици меѓу нас
- Да се воведо во дел од предметите цела тема
- Да се воведо час на оваа тема
- предавања, дополнителни часови во врска со темата, дискутирање со професорите би предложил најмалку 1 час во текот на неделата
- Друштвени проекти и презентации од страна на учениците
- видеа базирани на вистински случки на злоупотреба на лични податоци и последиците од истите
- повеќе презентации, видеа, дебати и едукативни работилници
- поучно видео со содржина - хакирање на профил
- проекти, летоци, дебати, постери, повеќе презентации
- информативни центри
- Почесто одржување на предавања од страна на ДЗЛП
- би предложил тема за град без насилство и меѓусебно почитување, како меѓусебно така и меѓу малцинствата
- сите ученици да учествуваат во предавањата, да бидат почести.
- Реклами, флаери, семинари
- Разговори во медиуми, емисии на ТВ и интернет
- повеќе предавања од овој вид
- работилници, тренинзи, обуки
- презентации и работилници во школо
- дебати организирани во школо кај нас
- разговор со другари и наставници
- предавање во основните училишта, поради помала возраст на децата
- предавање за „бон тон“ во интернет заедницата
- да се раскажат вистински приказни во врска со оваа тема со цел да се прифати сериозноста на оваа опасност

- да се предава за теми кои што ќе ги поучи учениците да не прават дискриминација на човек кој е поразличен од останатите

Препораки и предлог мерки

1. Мрежата на координатори има потреба од дополнителни едукативни материјали и обука на темите за кои испитаниците бараат развој на активности и прашања од интерес согласно кореспонденцијата меѓу мрежата на координатори и координаторот од Дирекцијата за заштита на личните податоци.

2. Континуирана обука на наставниците со цел одржливост и понатамошно применување на материјата

3. Развој на едукативен материјал за родители, како посочена целна група кон која децата би се обратиле доколку се соочат со злоупотреба на лични податоци, со цел правилно информирање и постапување доколку се соочат со прашања. Со цел давање квалитетни, точни информации, потребно е да се изработи прирачник/водич за родители за постапување при случаи со злоупотреба на личните податоци на деца/ученици, како и постапување во случај на евидентирање на говор на омраза на интернет, пријава за појава на сајбер насилство, сајбер вознемирување на дете, наставник, итн.

4. Во училиштата да се обучат и ангажираат ученици/активисти кои ќе презентираат на темите на своите ученици, како изразена потреба од самите испитаници. Обуката да се спроведе првично на дел од учениците кои беа присутни на самото предавање, со цел континуираност на информирање за проектот, но и од оние кои покажале интерес за ваков тип на едукација на овие теми. Она што би можело да претставува ризик при изборот на учениците/едукатори е неможноста и/или непознавањето на вештините за презентација. Би било добро првин да се обучат за вештини за говорење и презентирање, со цел поефикасно пренесување на информациите кои се итекако сложени концепти за едукација.

5. Запознавање на МОН- БРО со резултатите од истражувањето и предлозите дадени од самите испитаници во прашање број девет (9) од Прашалникот.

Заклучок

Градењето на капацитети на наставниот кадар во областа на заштита на личните податоци, едукацијата на овие теми, воопшто не е лесен процес, тоа е напор заеднички да се изградат механизми за системско решение за воведување на правото на заштита на

личните податоци во образовниот процес и напор за градење на демократско општество ослободено од прекршоци кон правото на приватност.

Проектот ќе придонесе кон една одржлива соработка со Министерството за образование и наука и Бирото за развој на образованието, развивајќи еден сеопфатен пристап кон воведувањето на правото на приватност во наставните програми, поттикнувајќи ги младите да земат учество во креирањето на нови наставни програми, исто така проектот ќе ги подржува наставниците да земат учество во активностите преку споделување на искуства и ставови, со градење на добри практики, со подигање на свеста за заштита на личните податоци на сите целни групи (институции, ученици, наставници и родители).

За таа цел, неопходно е продолжување на активностите од проектот со имплементација на предлог мерките, како и развој на проектот и на национално ниво, не само на територија на Град Скопје.

ПРИЛОГ бр. 1

(македонски)

Прашалник за ученици од средно образование

Пол М |Ж

возраст____ година на образование____

1. На „Часот по приватност“ стекнав нови знаења за:

А) злоупотреба на лични податоци на интернет   Б) говор на омраза на интернет

В) безбедност на мрежи   Г) објава на фотографии на интернет

Д) безбедни лозинки   Ѓ) видео надзор во моето училиште   Е) хакирање на

профил

2. Во врска со заштитата на моите лични податоци најмногу се грижам за:

А) некој да не објави содржини/лични податоци за мене без моја согласност

Б) некој да не отвори лажен профил на социјалните мрежи во мое име

В) некој да не го злоупотреби мојот матичен број

Г) некој да не шири говор на омраза во мое име

Д) да не бидам жртва на сајбер-насилство

3. Откако го проследив предавањето ги променив моите навики/размислувања

за:

_____

_____ -

4. Темите кои беа презентирани ги дискутирав со:

А) родителите

Б) пријател/ите

В) никого

Г) наставник/ци

5. Материјалите кои беа дистрибуирани беа информативни и корисни за мене.

А) делумно

Б) сосем доволно

В) недоволно

6. Сметам дека ми се потребни дополнителни информации и содржини за:

_____

7. Каде ќе се обратиш доколку се соочиш со злоупотреба на твоите лични податоци, твојата приватност и говор на омраза?

_____

- А) родители   Б) наставници   В) пријател, сестра/брат,
Г) Дирекција за заштита на личните податоци   Д) суд   Ѓ) полиција

8. Дали би сакал/а да се вклучиш во некои идни активности поврзани со овие теми?

- А) да   Б) не

9. Предложи активности со кои ќе се зголеми јавната свест на овие теми во твоето училиште:

ПРИЛОГ бр. 2

(Албански)

Pyetësor për nxënësit e shkollave të mesme

Gjinia M | F

mosha ____ viti shkollor ____

1. Në "orën për privatësi" kam fituar njohuri të reja për:

- A) keqpërdorimin e të dhënave personale në internet   B) gjuhën e urrejtjes në internet
C) sigurinë e rrjeteve   Ç) postimin e fotografive në internet
E) fjalëkalimet e sigurta   F) video mbikëqyrjen në shkollën time   G) llogarinë e hakuar

2. Në lidhje me mbrojtjen e të dhënave të mia personale më së shumti kujdesem për:

- A) dikush të mos publikojë përmbajtje/ të dhënat e mia personale pa pëlqimin tim
B) dikush në emrin tim të mos hap profil të rremë në rrjetet sociale
C) dikush të mos më keqpërdor numrin amë
Ç) dikush në emrin tim të mos përhap gjuhë të urrejtjes
D) të mos jem viktimë e dhunës kibernetike

3. Që kur kam ndjekur leksionet kam ndryshuar zakonet e mia / mendimet për:

---

4. Temat të cilat u prezantuan i diskutova me:

- A) prindërit   B) miq / të   C) askënd   D) mësuesin / en

5. Materialet që u shpërndan ishin informative dhe të dobishme për mua.

- A) pjesërisht   B) pjesërisht të mjaftueshme   C) të pamjaftueshme

6. Mendoj se kam nevojë për informacione dhe përmbajtje shtesë për:

---

7. Ku do të ishit drejtuar nëse ballafaqoheni me abuzimin e të dhënave Tuaja personale, privatësisë dhe gjuhës së urrejtjes?

- A) Prindërit   B) Mësuesit   C) mikut,   Ç) motrës / vëllaut,
D) Drejtorisë për Mbrojtjen e të Dhënave Personale   E) gjykatës   F) policisë

8. A kishit dëshiruar të merni pjesë në ndonjë aktivitet të ardhshëm në lidhje me këto tema?

A) Po

B) Jo

9. Propozo aktivitete me të cilat do të rritet ndërgjegjshmëria e publikut për këto tema në shkollën tuaj:

Проектот е реализиран во соработка со Град Скопје, Мисија на OSCE во Скопје, Метаморфозис, Фондација за интернет и општество и средните училишта на Град Скопје.

Истражувањето и анализата е во изработка на:

м-р Лилјана Пецова Илиеска, советник, Дирекција за заштита на личните податоци

м-р Тамара Ресавска, Метаморфозис, Фондација за интернет и општество

Контакт: Дирекција за заштита на личните податоци

бул. „Гоце Делчев“ бр.18 1000 Скопје, Македонија,

Тел: ++389 (0)2 3230 635

Факс: ++389 (0)2 3230 635

E-mail: info@privacy.mk

Веб страна: www.privacy.mk

Дирекција за
заштита на
личните податоци

МЕТАМОРФОЗИС
Фондација за интернет и општество